

Література

1. Концепція профільного навчання в старшій школі, затверджена рішенням колегії МОН України № 1456 від 21. 10. 2013 року : Електронний ресурс. – Режим доступу: [http://mon.gov.ua/content/Нормативно-правова база/1456.pdf](http://mon.gov.ua/content/Нормативно-правова_база/1456.pdf).

2. Рябовол Л. Т. Проблемне навчання правознавства: поняття та способи реалізації / Л. Т. Рябовол // *Історія та правознавство*. – 2016. – № 4-5. – С. 7-10.

Смільська І. І.,

вчитель історії ТНВК ШПЛ № 2, аспірант

Правова освіта – основа розвитку громадянського суспільства в умовах глобалізаційних викликів

У статті аналізується проблема правової освіти в Україні, необхідність запровадження новітніх форм та методів для забезпечення розвитку правосвідомості молодого покоління, що є необхідним для становлення громадянського суспільства

Одним із найважливіших завдань в Україні є будівництво правової, демократичної держави, головними принципами якої повинні бути верховенство закону та дотримання прав і свобод людини. У такий час в Україні великого значення набувають правова освіта та правове виховання, які формують свідомість людей і правову культуру.

Дана тема є досить актуальною, оскільки існує проблема правової освіти і виховання дітей та молоді.

Метою даної статті є дослідити роль правової освіти, як необхідного елемента розвитку громадянського, демократичного суспільства у складних сучасних умовах.

Протягом останніх десятиліть дослідження проблем правової освіти, розвитку громадянського суспільства здійснювалося представниками, як західними, так і вітчизняними дослідниками. Серед них можна назвати В. В. Головченка, С. Д. Гусарєва, О. Д. Карчевську, Я. А. Коменського, О. В. Макарову, Н. І. Матвіїшину, Н. М. Оніщенка та інших.

Гарантією успішного розвитку суспільства є знання та дотримання законів держави кожною людиною, взаємна відповідальність держави перед громадянином та громадянина перед державою.

Правова освіта – це структурний компонент освіти в Україні, процес набуття правових знань, навичок та вмінь, формування поваги до права, закону, прав та свобод людини, відповідних правових орієнтацій та оцінок, правових поведінкових установок та мотивів правомірної поведінки тощо.

Право громадян України на набуття необхідного обсягу правових знань забезпечується мережею загальних та спеціалізованих закладів освіти незалежно від форм власності, правовим інформуванням населення через засоби масової інформації та культурно-освітні установи.

Правова освіта є обов'язковим елементом навчально-виховного процесу в усіх дошкільних виховних, середніх загальноосвітніх, професійних навчально-виховних, вищих навчальних закладах, закладах підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів [2, с. 123].

У сучасних умовах саме правова освіта може стати найважливішим чинником розвитку особи, становлення громадянського суспільства й демократичної правової держави в сучасній Україні, громадяни якої зможуть жити в соціально-правовій злагоді одне з одним, з державою, владою, політичними партіями, громадськими рухами тощо [7, с. 38].

Дотримання правових принципів, організація громадянського суспільства і втілення цілей правової держави неможливо, якщо в умах громадян не зміцнилося повагу до закону і прав людини.

Завдання правової освіти в тому, щоб досягти такого рівня правосвідомості, коли кожен член суспільства дотримувався б соціальних правил поведінки та правових норм виключно завдяки внутрішній потребі, власним переконанням, а не під страхом примусу. У цьому й полягає формування мотивів та звичок правомірної, соціально активної поведінки.

Поведінка особи має бути свідомою. Вироблення звички до дотримання правових норм, до правомірної поведінки – головне та найскладніше завдання правової освіти. Формування правової свідомості, правової освіти і політичної культури в нашому суспільстві не відбувалося і не може відбуватися у майбутньому стихійно, саме собою. Воно має бути результатом активної діяльності суспільства, усіх його громадян, кожної особи [8]. На сучасному етапі розвитку нашої країни основними завданнями правового виховання населення є забезпечення формування:

- правильного розуміння змісту основних правових понять;
- знання основних положень Конституції України та інших найважливіших нормативно-правових актів нашої держави;
- переконання у доцільності та необхідності неухильного додержання вимог правових норм, що викладені у законах, інших нормативно-правових актах;
- негативної реакції на кожне правопорушення, незалежно від того, хто його вчинив;
- поваги до правоохоронних органів і готовності надавати їм допомогу в розкритті й попередженні правопорушень [9, с. 48].

Стратегія будівництва і зміцнення громадянського суспільства в Україні у XXI ст. полягає в гармонійному розвитку духовних, політичних, економічних основ життя суспільства і держави, що має на меті розкриття потенціалу головної цінності цивілізації – людини.

Сьогодні Україна є членом практично всіх міжнародних організацій, що проголосили права людини найвищою цінністю; протягом останніх років в

країні створена своя національна система захисту прав людини, що значною мірою відповідає світовим стандартам.

Проте в Україні ідеї прав і свобод людини поки не стали найвищою цінністю держави і суспільства. Це зумовлено як попередньою історією, так і сучасними проблемами [3].

Що стосується міжнародних нормативних актів, які регулюють питання щодо правової освіти, зупинимося на Резолюції VI Конгресу ООН щодо попередження злочинності, поводження з правопорушниками, в якій вказано, що «правові знання сприяють вихованню свідомої життєвої позиції, заснованої на принципах права, справедливості і моралі, підвищенню загального рівня стану законності і правопорядку, а також підвищенню ролі кожного громадянина у вирішенні важливих проблем життя суспільства» [1, с. 230].

Визнаючи особливу роль виховання громадян у душі демократії, Рада Європи прийняла Декларацію і програму виховання громадян демократичного суспільства, заснованого на усвідомленні ними своїх прав та обов'язків. Таке виховання повинно здійснюватися в сім'ї, в навчальних закладах, через засоби масової інформації тощо.

Загалом, можна відзначити, що за роки незалежності в Україні прийнято значну кількість нормативних актів, покликаних вирішувати завдання, пов'язані з правовою освітою населення. Однак низка проблем і досі залишається невирішеною [5, с. 86].

Нормативна база правової освіти громадян розроблена в Україні на достатньому рівні, проте, на жаль, і досі в нашій державі не подолано дефіцит правових знань. Аналіз нормативних документів, які регулюють правоосвітню сферу, свідчить про те, що значна частина завдань тих чи інших органів не реалізуються, що підтверджується наявністю низки невирішених проблем та станом українського соціуму. В умовах, що склалися на сьогодні, першочерговим завданням для України є не прийняття програм щодо правової освіти, а спрямування правоосвітньої та правовиховної діяльності на підвищення рівня правової культури громадян шляхом формування правових знань в учнівської молоді.

Основне завдання правової освіти – дати кожній дитині, з урахуванням її психофізичних можливостей, той рівень освіти і виховання, який допоможе не загубитися в суспільстві, знайти своє місце в житті, а також розвинути свої потенційні здібності [4, с. 32].

Завдання педагогів на всіх етапах правого процесу не дати знання, а навчити вчитися, усвідомити необхідність правового самовдосконалення протягом усього життя. Вирішення цієї проблеми для правової освіти розкривається на прикладі адаптації законодавства України до міжнародних

норм і стандартів прав людини, а також гармонізації законодавства України із нормативними актами Європейського Союзу [6, с. 246].

Складний процес правової освіти у правовому ліцеї Тернополя здійснюється за допомогою різноманітних форм роботи, вибір яких залежить від змісту та завдань, вікових особливостей вихованців з урахуванням основних напрямів діяльності школярів.

Основними формами є:

□ масові (дискусії, диспути, конференції, судові засідання, відкрита кафедра, ігротеки, ринги, вікторини, вечори, подорожі до джерел історії держави і права, конференції);

□ практичні (творчі групи, осередки, екскурсії, свята, ігри-драматизації, олімпіади, турніри);

□ інтегративні (шкільні клуби, форуми, гуртки);

□ індивідуальні (доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота тощо);

□ наочні (шкільні музеї, кімнати, зали, галереї, виставки дитячої творчості, книжкові виставки, тематичні стенди тощо).

Використовується для проведення уроків правознавства, судових засідань. Залучаються учні 1-11 класів. Суть новації у тому, що учні окрім теоретичних знань, які отримують від вчителя, набувають основ їх практичного застосування. Під час проведення судових засідань вони демонструють знання прав, обов'язків суб'єктів судового процесу – судді, прокурора, адвоката, свідків, судової міліції, учасників судового процесу (запрошених, друзів, рідних), позивача і відповідача. Самостійно визначають теми судових слухань. Наприклад, судять байдужість, лінь, саму злочинність. Зрозуміло, що це своєрідна рольова гра, і в ролі відповідача виступають самі поняття негативних проявів суспільства, проте факти і докази учні збирають життєві, демонструють фільми як доказову базу, вчать правильно вести судові дебати, дотримуватись принципів гуманності, законності. Судові засідання, де учні виконують вищевказані ролі, проводяться в школі 1-2 рази на місяць. Учні запрошують на такі уроки-практикуми і справжніх професійних суддів, адвокатів, працівників юстиції та правоохоронних органів. Робота такої навчально-практичної лабораторії:

- забезпечує теоретичну, практичну підготовленість школярів;
- вчить самоосвітньої діяльності;
- формує активність школярів;
- дисциплінує учнів;
- сприяє пошуковій роботі;
- здійснює профорієнтаційну мету;
- формує свідоме ставлення до себе й інших, високу правову культуру;
- пов'язує теорію з актуальними проблемами практики.

Формування механізмів взаємодії школи з представниками правоохоронних органів – один із головних шляхів сучасної школи. Досвід роботи вчителів у цьому напрямку переконує, що така співпраця стимулює пізнавальний інтерес і активне ставлення школярів до опанування правових знань, залучення їх до самостійної роботи над правовим матеріалом, пов'язуючи теорію з актуальними проблемами сучасності, попереджає негативну поведінку школярів.

Правова освіта та правове виховання молоді повинні перебувати в центрі уваги перш за все держави та суспільства. Нормативна і правова бази повинні сьогодні вдосконалюватись відповідно до вимог реального життя. Чітко має працювати механізм реалізації прав і свобод особистості, об'єктивно даватися оцінка протиправної та кримінальної поведінки осіб, з'ясовуючи при цьому причини правопорушень та шукати шляхи і засоби запобігання їм.

Література:

1. Головченко В. В. *Право в житті людини (статті)* / В. В. Головченко. – К.: Оріяни, 2005. – 336 с.
2. Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. *Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності): навч. пос.* / С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров. – К.: Знання, 2005. – 655 с.
3. Карчевська О. *Формування правової держави як вектор розвитку громадянського суспільства в Україні: [Електронний ресурс]* – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/20>
4. Коменский Я. А. *Избранные педагогические сочинения. В 2-х т.* / Я. А. Коменский. – М.: 1982. – Т. 1. – 576 с.
5. Макарова О. В. *Правові основи регулювання правової освіти в Україні* / О. В. Макарова // *Вісник Академії адвокатури України*. – 2012. – Число 3. – С. 83-89.
6. Матвіїшин Н. І. *Система правової освіти України* / Н. І. Матвіїшин // *Актуальні проблеми держави і права*. – 2008. – Вип. 42. – С. 241-247.
7. Оніщенко Н. М. *Нормотактика як складова державної правової політики* / Н. М. Оніщенко // *Бюлетень Міністерства юстиції України*. – 2012. – № 4 (126). – С. 37-43.
8. *Правова освіта як засіб підвищення політичної культури громадян: [Електронний ресурс]* – Режим доступу: <http://kbiara.kharkov.ua/e-book/conf/2013-4/doc/3/05.pdf>
9. Снігур І. Й. *Правова культура в контексті реалізації прав громадян на участь у здійсненні державної влади* / І. Й. Снігур // *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. – 2005. – № 3. – С. 55-65.